

Om Lundelus.

Af
B. Fristrup.

De ældste islandske og færøiske Rejsebeskrivelser omtaler en Lundelus, der findes paa Lunden (Søpapegøjen), og som kan angribe Mennesker og give smertefulde Betændelser. Eggert Olafsen (1772, S. 606) skriver saaledes: „Lunda-Lus, Pediculus (Alcæ arcticæ) e cinereo cærulescens, er stor som en Pediculus humanus. Den kommer tidt paa Lundefængere, æder sig ind i Kiødet og opvækker en smertelig Kløen. Den holder sig fast, saa man tidt naaer kun Bagdeelen, da Resten sidder i Kiødet og gjør ondt i lang Tiid.“ Ogsaa Landt omtaler Lundelusen i sin Færøbeskrivelse (1800, S. 281): „Pediculi, Luus, gives her af forskjellige Arter efter de forskjellige Dyr, de opholde sig paa. Især er Lundelusen bekjendt for at bide stygt, naar den kommer paa Mennesker“. Ogsaa O. F. Müller (1776) har den med i sin Fortegnelse, idet han citerer Olafsen. Derimod omtaler Mohr (1786) den ikke.

Den synes saa at glide helt ud af den videnskabelige Litteratur, indtil K. L. Henriksen i 1929 søger at tage Stilling til Arten og kommer til den Slutning, at det drejer sig om en Mallophag, nærmere bestemt antagelig *Docophorus celedoxus* Nitzsch. At det skulde være en Mallophag er egentlig overraskende, da Mallophager ikke plejer at give alvorlige Betændelser, eller at bide sig saa fast, at Hovedet bliver siddende i Kødet;

og det er da heller ikke andre Steder fra kendt, at *Docophorus* kan give et saadant Sygdomsbillede¹⁾. Til Trods for dette slutter Lindroth (1931 S. 142) sig til den Opfattelse, at det drejer sig om en Mallophag.

At det virkelig er en ubehagelig Parasit, blev jeg meget snart overbevist om ved at tale med Fuglefængere, da jeg i 1939 foretog Indsamlinger paa Nordvest-island. Især er Lundefængereren udsat for den, saaledes blev mange Mænd bidt under Lundefangsten paa Vigur (Ísafjarðardjúp) som Regel i Armene, hvor det kunde give stærke Betændelser; men ogsaa Kvinderne, der flaaede Fuglene, blev bidt og da meget ofte i Laaret. Desuden blev det oplyst, at Lundelusen ogsaa kunde træffes paa Svartfugl (dvs. de to Lomviearter og Alken). Da jeg derfor besøgte et af de store Fuglefjelde, Kap Horn (Hornbjarg), besluttede jeg mig til at søge at faa fat i Dyret. Nogle forskellige Alkefugle blev skudt og undersøgt for Ectoparasiter. Paa en kortnæbbet Lomvie (*Uria lomvia lomvia* L.) fra Horn 18. 7. 39 fandtes nogle Stykker af en *Ixodes*-Art. Jeg tog dem og viste dem til Bonden paa Hornstrandir (Hornvík), der straks fortalte, at det var Lundelus, og at man skulde tage sig i Agt for dem, da de bed. Nogle Mallophager vilde han derimod ikke give Navn til. Hermed er en ny Tydning givet, idet det altsaa drejer sig om en *Ixodes*-Art; dette stemmer fuldstændig overens med Sygdomsbilledet, der ogsaa kendes herhjemmefra, naar man har faaet en Skovflaat paa sig og den bliver revet i Stykker, saa Hovedet bliver siddende i Kødet. Ved en nærmere Undersøgelse viste det sig at dreje sig om Arten *Ixodes putus* Pick.-Camb., en Art der er velkendt som Parasit paa Svømmefugle og med en overordentlig vid Udbredelse; den er bl. a. kendt fra Island, Færøerne og Grønland. I Zoologisk Museum findes saaledes Materiale af denne

¹⁾ Men Henriksen tog paa dette Tidspunkt ogsaa kun Hensyn til de færøske Meddelelser om Lundelusen.

Art taget paa Lunde fra Vik i Syd-Island, fra Bø, Vaagø, paa Færøerne, desuden paa Tejste baade fra Island og fra Færøerne, men uden nærmere Lokalitet, samt fra kortnæbbet Lomvie fra Ingólfsvörður, Nordvest-Island.

Foruden om Lundelusen findes forskellige andre gamle Beretninger om Lus, det hidtil ikke har været muligt at identificere; men med den ovenfor givne Tydning af Lundelusen in mente vil det maaske være muligt at komme videre.

Olafsen (1772 S. 606) skriver saaledes: „Kofu-Luus, pediculus capite fusco, abdomine glauco, findes meest paa de unge Teister, er heel stor, flad og rundagtig, som Hippobosca (ovina). Naar den faaer Overhaand paa den unge Fugl, kan samme ikke voxte, men bliver til en Vantrivning.“ Det vil ses, at denne Beskrivelse passer fuldstændig paa en *Ixodes*, ja bedre Skildring kan vel næppe gives i en saadan Rejsebeskrivelse fra den Tid. Oplysningen om Kofu-Luus gentages af O. F. Müller i 1776. At det maa dreje sig om *Ixodes putus* er givet efter det ovenstaaende; og det er ogsaa meget naturligt, at Olafsen har set den paa netop Lunde og Tejste, idet den første bygger Rede i Jordhuler, og den sidste i Klippesprækker, begge Reder er saaledes ret lukkede og beskyttede; og det er da ogsaa paa Island en velkendt Sag, at disse Reder kan være meget stærkt befængt med Utøj, især paa den Tid, hvor Ungerne skal til at forlade Rederne. De ganske aabne Rugesteder paa Klippehylder, som Lomvier og Alke har, er derimod i langt ringere Grad hjemsøgt af Utøj. At Olafsen har ment, at det var to forskellige Arter, afkræfter ikke den her givne Tydning, da Arterne af Lus paa det Tidspunkt især bestemtes efter Værten og yderligere er *Ixodes*-Arternes Udseende væsentligt forskelligt alt efter Alder og om de har suget Blod for nylig eller ikke, saaledes at det kun er naturligt, at de er blevet beskrevet under to Navne.

Mohr (1786) nævner hverken Lundelus eller Kofulus, men henviser til Olafsens Beskrivelse; han omtaler derimod (S. 103) en: „Pediculus Procellariæ albus, capite et thorace glabro, abdomine compresso ovato transversim sulcato, femoribus ciliatis“. Den er tages paa Isstormfuglen („Fyling“) (*Fulmarus glacialis* L.). I den danske Beskrivelse hedder det videre: „Den er noget større end en Menneskeluus; Hovedet er trekantet og noget bredere end Brystet, hvor de forenes“, Følehornene er meget korte og „Bugen er sneehvid, noget fladtrykt, besat med meget fine Haar, og bestaaer af 10 Ringe, mellem hvilke gaæe dybe Furer paa tværs“. Denne Beskrivelse passer ikke paa nogen Ixodes, men derimod udmærket paa en Mallophag — nærmere kan den vist ikke bestemmes; fra Færøerne kendes flere Arter fra Stormfugl, og intet i den ovengivne Beskrivelse tillader en exakt Bestemmelse; fra Island foreligger der i Litteraturen ikke Opgivelse af Mallophager paa Stormfugl.

Litteratur.

- Henriksen, Kai L., 1929: Mallophaga and Anoplura. Zool. of the Faroes pt. 37.
- Lindroth, Carl H., 1931: Die Insektenfauna Islands und ihre Probleme. Zool. Bidr. fr. Uppsala 13.
- Mohr, N., 1786: Forsøg til en Islandsk Naturhistorie. Kbh.
- Müller, O. F., 1776: Zoologiæ Danicæ Prodromus. Hauniæ.
- Nuttall, H. F., C. Warburton, W. F. Cooper & L. E. Robenson, 1911: Ticks. A Monograph of the Ixodoidea. II. Ixodes.
- Olafsen, Eggert, & Biarne Povelsen, 1772: Reise igiennem Island. Sorøe.
- Trägårdh, I., 1931: Terrestrial Acarina. Zool. of the Faroes pt. 49.

Efter at ovenstaaende var blevet trykt, er jeg blevet gjort opmærksom paa en fodnote p. 99 i Zool. Anz. Bd. 114 1936, hvor G. Timmermann ogsaa gør sig til Talsmand for ovenstaaende Opfattelse af Lundelus.